

3. Rotar N. Politychna uchast' gromadjan Ukrai'ny u systemnyh transformacijah perehidnogo periodu : Monografija [Tekst] / Rotar N. – Chernivci : Ruta, 2007.

4. Mileckij V. P. Rossijskaja modernizacija: predposylki i perspektivy jevoljucii social'nogo gosudarstva [Tekst] / Mileckij V. P. – SPb : Izd-vo Sankt-Peterburgskogo universiteta, 1997. – 128 s.

5. Jenciklopedija sociologii. – Antinazi. – M., 2009.

6. Slovník sociologických i politologických terminů / Układ. V. I. Astahova, V. I. Danilenka, A. I. Panov ta in. – K., 1993. – S. 135.

7. Golovatyj M. F. Politychna psihologija: pidr. [dlja stud. vyshh. navch. zakl.] / M. F. Golovatyj. – [2-ge vyd.]. – K. : Centr uchbovoi' literatury, 2009. – 400 s.

8. Jurij. Politologija.

9. Kaaze M. O politicheskom dejstvii i ne tol'ko. Doklad na special'noj plenarnoj sessii Prezidenta MAPN na HH-m Vsemirnóm kongresse Mezhdunarodnoj asociacii politicheskoi nauki "Rabotaet li demokracija?", 13 ijulja 2006 g. (Fukuoka, Japonija) [Elektronnyj resurs] / Kaaze M. O. / Per. s angl. L. V. Smorgunova. – Rezhym dostupu do resursu : <http://www.politex.info/content/view/308/>.

10. Goncharov D. V. Teorija politicheskogo uchastija / Goncharov D. V. – M. : "Jurist#", 1997. – 206 s.

11. Belov A. G. Politologija: Uchebnoe posobie. – M. : CheRo, 1996. – 303 s.

12. Shljahun P. P. Politologija (Teorija ta istorija politychnoi nauky): Pidr. dlja stud. vuziv. – K. : Lybid', 2002.

13. Chemshit A.A. Gosudarstvennaja vlast' i politicheskoe uchastie. – K.: Ukrainskij centr duhovnoj kul'tury, 2004.

14. Dahl R.A. Who governs? Democracy and power in an American city. – New Haven: Yale University Press, 1961.

15. Vegesh M.M. Politologija: Pidručnyk [Elektronnyj resurs] / Za red. M.M. Vegesha. – 3-tje vyd., pererob. i dop. – K.: Znanija, 2008. – 384 s. – Rezhym dostupu do resursu: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2639.html>.

Макаренко Б., Political Science, competitor, National Pedagogical University M.P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

The concept of "political participation" in the light of contemporary political science discourse

Analyzes the content and the logical-epistemological function of the concept of "political participation", to identify the author, "political participation" is the activity of subjects for the implementation of their social and political interests, the main factors of political participation is individual socio-cultural environment in which it is carried out vital functions (including and political), the political regime, the level of education and political culture of the society and the individual, the level of political institutionalization of society, access to political information and political awareness of man, etc.

Keywords: people, politics, political participation, activities and culture.

Макаренко Б., кандидат политических наук, соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Понятие "политического участия" в свете современного политологического дискурса

Анализируются содержание и логико-гносеологические функции понятия "политического участия"; по определению автора, "политическое участие" является деятельностью субъектов по реализации своих общественно-политических интересов; основными факторами политического участия личности является социокультурная среда, в которой осуществляется ее жизнедеятельность (в том числе и политическая), политический режим, уровень образования и политической культуры общества и личности, уровень политической институционализации общества, доступ к политической информации и политическая информированность человека и т.п.

Ключевые слова: человек, политика, политическое участие, деятельность, культура.

* * *

УДК 141.7:131637.035

Поппер Л. В.
здобувач, Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
khytko.m@gmail.com

ЕКОЛОГІЧНИЙ РУХ І ЙОГО РОЛЬ У ПОЛІТИЧНІЙ КОНСОЛІДАЦІЇ СВІТОСИСТЕМИ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Автор пробує довести, що екологічні рухи займають важливе місце в розвитку сучасного світу, що вони є консолідуючим чинником сучасної світосистеми.

Ключові слова: екологічний рух, екологічна криза, екологічна безпека, екологізм, світосистема.

Сьогодні вже стає очевидним, що вирішення екологічних проблем не може бути прерогативою лише вчених, чиновників чи підприємців. Люди дедалі більше відчують на собі негативні наслідки екологічно шкідливих виробництв, які забруднюють довкілля і підривають їхнє здоров'я. Розвиток освіти й поширення екологічної інформації, усвідомлення сучасних екологічних реалій дають нам змогу краще відчутти екологічну небезпеку. Значення цього усвідомлення полягає в тому, що воно органічно пов'язане з розвитком екологічної активності, з масовим екологічним рухом, який спрямований на подолання екологічних небезпек і вирішення екологічних проблем як у локальних, так і в глобальних масштабах.

Теоретичними джерелами висвітлення екологічного руху слугували наукові концепції Б. Деволла, М. Букчіна, Дж. Мандера, В. Каттона, А. Наеса та ін. Здійснили аналіз та ідеологічно обґрунтували екологізм у основних його формах А. Гор, Е. Лінзі, Н. Сінгер, Д. Формен та ін. Значне місце питання ролі природоохоронного руху в політичному процесі займає у працях Дж. Хіза та Е. Поттера, Дж. Арквіллі, Д. Ронфельдта. Питанням "меж зростання" присвячені праці Д. Медоуза, Б. Гаврилішина та ін.

В Україні аналізом проблематики екологізму займаються науковці, причетні до філософського та політологічного осмислення питань соціальної екології та екологічної політики: М. Кисельов, А. Єрмоленко, Т. Гардашук, В. Крисаченко, Г. Марушевський, О. Салтовський, М. Хилько та інші.

Не оминула своєю увагою природоохоронні рухи й українська соціологічна наука, представлена зокрема такими авторами, як Є. Головаха, Н. Паніна, Н. Пасько, О. Стегній.

Значний внесок в осмислення проблеми гармонізації відносин людини та довкілля зроблено також представниками громадсько-політичних рухів і партій "зелених", зокрема О. Голобуцьким, О. Шевчуком, Я. Павловським, С. Фомічовим, О. Шубінім та ін.

При цьому проблема інституціоналізації екологічного руху та впливу його на екологізацію політичного процесу недостатньо розроблена у політичній науці.

Екологічний рух починає свою історію з 50-х років ХХ ст., коли вчені усе наполегливіше стали звертати увагу громадськості на якісне погіршення продуктів харчування, на небезпечні наслідки швидкого нагромадження відходів і т.п. Ранні екологічні акції, що прово-

дилися окремими ентузіастами (збір і знищення сміття, банок) не містили в собі якого-небудь політичного заряду. Ці необразливі заходи досягали невеликих, але цілком відчутних результатів, сприяли зародженню екологічної свідомості людей.

Вибухове розширення соціальної бази руху в другій половині 60-х років визначило його строкатість, від укр-рай “лівих” до край правих, що обумовило значний ідейно-політичний плюралізм, аморфність екологічного протесту. Він зводився, в основному, до прагнення звернути увагу як можна більш широким суспільним і політичним кіл до кризового стану екологічних систем, за допомогою активних форм впливу і пропаганди розбудити громадян до активних кроків, що знижують гостроту ситуації, що створилася. Алармістська форма екологічного руху в цей період являла собою сукупність розрізнених, неорганізованих і непов’язаних між собою виступів, що проводилися в руслі філософії “малих справ”. Як правило це були акції проти конкретних винуватців забруднень або явищ, що погіршували екологічний стан.

У 60 – початку 70-х років виходять друком ряд праць – насамперед це “Безмовна весна” Р. Карсона в Америці, “Людські властивості” А. Печчеї і перша доповідь Римського клубу “Межі зростання” у Європі, що справили глибоке враження на громадськість і зіграли важливу роль у становленні масового екологічного руху. У них передвіщалося прийдешня катастрофа іншого роду – не раптова загибель, накликає зовнішніми ворогами, а повільна і така що непомітно підкрадається смерть, на яку приречене все живе, якщо людство і надалі буде турувати індустріальний ресурсовитратний, екологозабруднюючий шлях. У цій обстановці “битва проти забруднення навколишнього середовища цілком могла стати питанням, що відкривала можливість активної участі з боку громадян і вселяла надію на відповідні результати” [1, с. 158].

Довгостроковий характер екологічної кризи привів до виникнення безлічі локальних національних груп, клубів, асоціацій і інших форм об’єднання прихильників екологічного руху. Рух за охорону навколишнього середовища знаходить більш чіткі організаційні обриси, виникають загальнонаціональні екологічні організації. Усередині цього руху виділилося два основних напрямки: охорона живої природи від згубних впливів, породжуваних діяльністю людини і розумне використання природних ресурсів. Рух за охорону навколишнього середовища являв собою один із проявів зростання екологічної свідомості [2, с. 313].

Під впливом розвитку й активності екологічних рухів у 70-і роки з’являється цілий ряд політико-філософських досліджень [3, с. 40], що відстоюють необхідність перебудови сучасного суспільства в екологічне, шукають шляхи поєднання екологічних цінностей з демократизацією суспільних відносин. Сюди варто віднести наукові доробки Е. Фромма, К. Амери, А. Горця, К. Траубе, Ф. Веотера, Е. Шумахера та ін. При всьому розходженні підходів вчених до дослідження даної проблеми не можна не бачити в цих дослідженнях наступні загальні риси:

1) бажання встановлення такого порядку, при якому суспільство й економіка угармонізовані з природою;

2) ставка на принцип сталості економіки, перевага віддається тим галузям економіки, що можуть бути використані і майбутніми поколіннями, наприклад, регенеративні джерела енергії;

3) як можна більш широка децентралізація організаційних форм суспільної системи;

4) вимога стосовно кожного бути активним і брати діяльну участь у вирішенні суспільних проблем;

5) повне відмовлення від застосування сили в міжнародних відносинах. Збереження світу – першорядна задача”. Таким чином, формується екологічна філософія, як комплекс соціально-філософських досліджень взаємодії суспільства і природи, що є теоретичною основою ідеології екологічного руху.

У 80-і роки екологічний рух зміцнюється організаційно, його виступи стають більш цілеспрямованими і ефективними в національних і регіональних рамках. Як організовані форми екологічного руху до середини 80-х років склалися і стали діяти національні політичні організації – “партії зелених” – у ФРН, Англії, Ірландії, Нідерландах, Бельгії, Данії, Люксембурзі, Франції, Італії, Іспанії, Австрії, Швейцарії, Швеції, Фінляндії і Греції.

У розвинутих країнах під впливом екологічного руху, демократичних сил удосконалюється правове регулювання й охорона навколишнього середовища, що знімає деякі найбільш гострі прояви екологічної кризи. У цьому зв’язку хотілося б висловити припущення, що коли буде остаточно написана історія двадцятого століття, те найбільш важливим соціальним рухом у ній буде вважатися рух за охорону навколишнього середовища.

Провідною і координуючою силою екологічних рухів є партії “зелених”, що представляють собою впливову політичну силу в сучасному світі. Вони існують вже в десятках країн. “Зелені” партії мають своїх представників у парламентах Фінляндії, Бельгії, Німеччини, Нідерландів, Люксембургу, Італії, Австрії і Швеції.

Світоглядною основою партій “зелених”, як відзначають більшість дослідників, є постматеріалізм. Характерною рисою цього світогляду є визнання нематеріальних людських цінностей (воля, самовираження, мир) перед матеріальними (капітал, кар’єра, майно). Як підкреслюють Л. Швець і В. Шуваєв, нова ідеологія партії “зелених” обґрунтовує альтернативний стиль життя: менше уваги матеріальним благам – більше індивідуалізму, самоорганізації і самовизначенню [4, с. 79].

Світоглядні установки “зелених” багато в чому визначають їхні програмні документи. Зокрема, чітка позиція європейських зелених з актуальних питань сучасного розвитку викладена в їхній програмі до виборів у Європейський парламент у 1989 р. “Зелені” виходять з того, що все наше екологічне і соціальне оточення наочно на глобальному рівні підтверджує той факт, що людство залежить від загального будинку – Землі. Вважають причиною багатьох соціальних проблем, у тому числі й екологічних, у тім, що будь-який тип економіки, незалежно від того, чи називається він капіталізмом, соціалізмом, лібералізмом – будь-яким “ізом” узагалі, сьогодні спонукований споживанням. Розширюючи сферу свого впливу споживча економіка буквально пожирає планету, віддаючи найбільшу фінансову перевагу

людям, що діють за схемою: “споживання – виробництво – споживання”.

“Зелені” пропонують комплекс заходів для боротьби з екологічною кризою в Європі, серед яких – контроль місцевої влади над навколишнім середовищем і медичними показниками, створення екорегіонів, перехід до органічної технології землеробства, зміна економічних пріоритетів, розвиток альтернативних джерел енергії і її збереження, відмовлення від використання атомної енергії, як дорогої і вкрай небезпечної.

Виступаючи проти безконтрольності технологічного розвитку, що здатен обернутися геноцидом, “зелені” наполягають на розробці “етичного кодексу” [5] регулювання окремими галузями наукових досліджень. Наполягають на зміні діяльності таким чином, щоб вона була узгоджена з природою.

Аналіз програмних документів свідчить про те, що “зелений” рух еволюціонує від акцій “заперечення і протесту до пошуку розумних альтернатив, у розробці і втіленні в життя діючої стратегії екологічно спрямованого розвитку. Розуміючи, що орієнтація на екологічно й економічно збалансоване майбутнє зажадає значної соціальної мобілізації, що такі зміни не можуть бути нав’язані зверху вони вимагають активної участі громадянства, якої можна домогтися лише при широкому і повсюдному включенні населення в процес прийняття рішень на всіх рівнях в економічних і екологічних сферах, що і визначило тактику партій “зелених”.

Це насамперед широка пропаганда ідей “зеленого” руху, збір інформації для забезпечення підтримки своєї політики соціально активною більшістю і створення можливостей тиску на національні уряди і міжнародні організації. Діяльність партій “зелених” у цьому напрямку, безумовно, сприяє формуванню екологічної свідомості населення на повсякденному рівні. Тому що вони впливають на почуття, емоції, настрої людей, утягують них у різні форми екологічної діяльності і формують відповідне відношення населення до екологічної ситуації. Таким чином, задіюється соціально-психологічний фактор, що відіграє важливу роль у процесі становлення екологічної свідомості на повсякденному рівні. Той факт, що представники партій “зелених” користуються підтримкою виборців і мають своїх представників у національних органах влади й у Європейському парламенті (у даний час 17 “зелених” і ліворадикальних партій з 15 європейських країн координують свою діяльність у рамках Європарламенту, утворили так названу “Зелено-альтернативну Європейську мережу (ЗАЕС) [6], говорить про відповідний рівень масової екологічної свідомості.

Користуючись підтримкою соціальної більшості, “зелені” виявилися здатними суттєво впливати на політику як на місцевому, так і національному рівнях, незважаючи на своє скромне представництво в органах влади. Так, у парламенті Італії група “зелених” депутатів, виступивши з пакетом законодавчих пропозицій, зуміли змінити бюджетну політику: кошти в розмірі близько 1 млн. доларів були переорієнтовані з екологічно шкідливих проектів в екологічно корисні, такі як збереження енергії і ресурсів, розведення риб, на національні парки тощо.

Зараз у багатьох західноєвропейських країнах відбувається або уже відбулася зміна політичної парадигми:

пануючою стає природоохоронна парадигма, і не екологісти повинні доводити, що той або інший вид промисловості завдає шкоди навколишньому середовищу, а представники промисловості повинні доводити, що їхня діяльність не шкодить екологічному стану. Прийняття екологічної парадигми багато в чому означає перемогу прихильників охорони навколишнього середовища.

Таким чином, екологічний рух у розвинутих країнах досяг того рівня, що в суспільній думці склалося розуміння того, що вирішення екологічних проблем можливо лише політичним шляхом.

Екологічний рух, поряд з екологічною освітою і вихованням можна розглядати істотним фактором у формуванні екологічної свідомості. Екологічний рух – це насамперед спілкування людей у процесі їхньої екологічної діяльності. Це одна з форм взаємодії людей у процесі їхньої діяльності.

Сам розвиток екологічного руху обумовлено багатьма факторами: політичною й інституціональною системами, у рамках яких він діє, ідеологічними факторами. Вони і визначили особливості розвитку екологічного руху в різних регіонах світу.

Так, екологічний рух у США, якщо і не досяг кульмінаційної межі, то характеризується високим рівнем розвитку всіх попередніх рухів: нових лівих 60-х років, соціально-екологічного руху середини 60-х, інвайронменталістів “День Землі” 70-х, жіночого й антивоєнного рухів. “Зелені” сьогодні – найбільш динамічні елементи політики в США за останні десятиліття. В даний час стоїть одне питання – організація “зелених” у єдиний політичний рух.

Найбільш велика, динамічна й успішна партія “зелених” діє в Німеччині. З цією партією багато людей пов’язують великі надії. Ця партія зробила більше, ніж яка-небудь інша організація у формуванні “зеленої” політики як серйозної і підбадьорюючої альтернативи в порівнянні з основними політичними силами. Щоправда, в останні роки усередині цієї партії спостерігаються сильні розкольніцькі тенденції, розбіжності, що досягли піка, що впливає на європейський і світовий “зелений” рух.

Що ж стосується Східної Європи, те тут найбільш складна екологічна обстановка. Спостерігаються різні тактики в екологічному русі, але дуже часто на чолі них знаходяться вчені-екологи і всі компанії рухів засновані строго на науковій і економічній критиці екологічної кризи.

Як відзначають деякі дослідники, “зелені” на Заході перейшли з вираження заклопотаності з приводу забруднення і якості навколишнього середовища до прямої протидії політиці економічного зростання, тоді як заклопотаність погіршенням стану навколишнього середовища, залишається основною формою екологічного протесту на Сході, де не настільки відчутні з очевидних причин втрати високого рівня життя, а наслідки забруднення набагато більш очевидні” [2, с. 319].

Така стадія розвитку екологічного руху в країнах, що розвиваються, закономірна. На жаль значна частина населення цих країн прийшли до усвідомлення екологічних проблем далеко не першими у світі. З цими проблемами приходилося якоюсь мірою міритися, однак відносна значимість їх не йшла ні в яке порівняння з вирішенням народногосподарських задач. При цьому

камуфлювалась пряма залежність між неефективним господарським механізмом і сумними екологічними наслідками безгосподарності.

Внесли свій внесок у процес насадження міфологічної екологічної свідомості серед широких верств населення і засоби масової комунікації. Засобами масової комунікації не зачіпалися глибинні шари передкризової екологічної обстановки, її економічна база. Як результат такого положення – відповідно низький стан екологічної свідомості широких верств населення, виявлений у ході цілої серії представницьких емпіричних досліджень, проведених у багатьох регіонах світу. Більшість фахівців визнає недостатню компетенцію екологічної свідомості населення, його слабку інформованість і організованість. Адже екологічна свідомість виражається не тільки в різноманітних судженнях, зауваженнях із приводу екологічної ситуації. Є такі фундаментальні шари свідомості, що найбільше чітко визначають характер відносин до екологічної ситуації. Це насамперед:

“1) розуміння цілей екологічної політики;

2) бачення причин ускладнення екологічної ситуації;

3) оцінка важливості заходів для поліпшення стану навколишнього середовища, ефективності всієї системи природокористування” [7, с. 67].

Саме в цьому відношенні масова екологічна свідомість характеризується як недостатньо повна. Люди мають поверхневе уявлення про суспільні механізми природокористування, про те, що вирішення соціальних, зокрема, екологічних проблем тісно пов'язано з розвитком науки, технології, виробництва. Такий стан екологічної свідомості населення був можливим в умовах монополії вузької соціальної групи, правлячої партії й уряду на визначення екологічної політики. Лише розвиток політичного плюралізму дає шанси і надії для екологічних рухів у цьому відношенні. В умовах гласності і політичного плюралізму виникають реальні можливості для активізації різного роду громадських організацій і рухів. Демократизація громадського життя, правдива інформація про стан навколишнього середовища, покликали до життя розвиток масового екологічного руху.

Прикметно, що екологічний рух наділяється часом у трохі незвичайні форми – мітинги, демонстрації, блокування відповідних робіт, конфлікти з місцевими органами влади. Нерідко у них емоційний початок бере верх над раціональним. Тому сьогодні перед громадським екологічним рухом стоїть задача – спрямувати обговорення конкретних екологічних проблем у русло об'єктивного критичного аналізу і конструктивності, реалізму і відповідальності, більш тісного зв'язку з наукою. “Реальна сила, громадського руху на захист природи полягає не в емоційних сплесках, а в раціональних ідеях і практичних справах” [8, с. 139].

В умовах самоврядування, що розширюється, коло дій екологічних організацій повинно бути максимально широким: від інформування місцевої влади про порушення правил природокористування (сигнальна функція), активного обговорення проектів законів, будівництва підприємств і споруджень з погляду їхньої відповідності вимогам охорони навколишнього середовища (експертна функція), до народного контролю за, виконанням наказів виборців, що стосується природоохоронної діяльності депутатами місцевих і регіональних

Рад (контрольна функція). Такий підхід, крім безпосередньо природоохоронних цілей, буде сприяти розвитку процесу перебудови свідомості людей у бік її “екологізації”. Така перебудова – необхідна умова і гарантія того, що природоохоронна діяльність не перетвориться із загальнодержавної стратегії і політики в кампанію.

Розвиток екологічного руху призвів до створення екологічних організацій на подобі партій “зелених” на Заході. На Україні – це партія зелених України (ПЗУ), Українська екологічна асоціація “Зелений світ”, Екологічний союз “Врятування від Чорнобилю”, Національний екологічний центр України “Довкілля”, асоціація “Екоміст” та ін., що ставлять за мету вироблення позитивних рішень в екологічному розвитку країни, забезпечення екологічної безпеки, формування в населення екологічного світогляду, організацію контролю за станом навколишнього середовища і дотримання природоохоронного законодавства.

Однак із програм і статутів цих організацій не зовсім ясно, як вони будуть здійснювати “поділ праці” і координувати свою роботу, як будуть співробітничати з органами місцевої і державної влади, суспільними природоохоронними організаціями. В наявності розрізненість різних структур екологічного руху, що знижує ефективність їхньої діяльності.

Однак, безперечним є те, що екологічний рух – це постійний пошук нового, боротьба за розуми, прилучення до державних задач, формування відповідальності за майбутнє. Без усвідомлених, скоординованих програмних зусиль, зрозумілих і підтриманих більшістю соціуму, екологічний рух не стане діючою силою у формуванні екологічної свідомості. Потрібні нові форми співробітництва, що охоплюють самі різні кола і регіони, потрібні взаємодія й ініціатива. Ну а поки ми можемо лише констатувати, що все ще не вироблено загальну концепцію екологічного руху, не виділені пріоритетні напрямки діяльності. Але ж найважливіше сьогодні мати чітку програму практичних дій [9, с. 67].

Безумовно, не існує універсального прийому швидкого впливу і якісної зміни екологічної свідомості, різкої активізації участі людей у природоохоронній діяльності. Ми не можемо змінити свідомість, тільки лише слухаючи інших, ми повинні самі приймати активну участь в екологічному русі. Ми повинні самі безпосередньо діяти.

Список використаних джерел

1. Стегній О. Г. Неурядові екологічні організації України: сучасний стан і перспективи розвитку (за рез. нац. соціол. досл.) / О. Г. Стегній. – К. : Наукова думка, 1996. – С. 157-159.
2. Хилько М. І. Екологічна політика / М. І. Хилько. – К. : Абрис, 1999. – 363 с.
3. Кисельов М. Екологічна політика та державотворення / М. Кисельов // Схід. – 1998. – № 4. – С. 38-42.
4. Швець Л. О. Шуваєв В. П. Феномен українських зелених / Л. О. Швець, В. П. Шуваєв // Стратегічна панорама. – 1998. – № 1-2. – С. 77-84.
5. Хилько М. І. Моральні принципи екологічного кодексу України / М. І. Хилько // Нова політика. – 1997. – № 6. – С. 35-38.
6. Экологические движения в странах Запада / Аспекты теории и практики. – М. : Прогресс, 1990. – 158 с.
7. Докторов Б. З., Сафронов В. В. Экологическое сознание горожан: состояние и формирование. – М., 1988. – С. 67.
8. Жибуль И. Я. Экологические потребности: Сущность, динамика, перспективы / под ред. А. И. Савостюка. – М. : Наука и техника, 1991. – С. 140.
9. Маєр-Абіх К. М. Повстання на захист природи, Від довілля до спільно світу / К. М. Маєр-Абіх ; пер. з нім., післямова,

примітки А. Єрмоленка. – К. : Лібра, 2005. – 196 с.

Поппер Л. В. соискатель, Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (Украина, Киев), khylyko.m@gmail.com

Экологическое движение и его роль в политической консолидации миросистемы по обеспечению экологической безопасности

Автор пытается доказать, что экологические движения занимают важное место в развитии современного мира, что они являются консолидирующим фактором развития современной миросистемы.

Ключевые слова: экологическое движение, экологический кризис, экологическая безопасность, экологизм, миросистема.

Popper L. V., competitor. National pedagogical university of the name of M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), khylyko.m@gmail.com

Ecological motion and his role in political consolidation of світосистеми on providing of ecological safety

An author tries to prove that ecological motions occupy an important place in development of the modern world, that they are the consolidating factor of modern світосистеми.

Keywords: ecological motion, ecological crisis, ecological safety, екологізм, світосистема.

* * *

УДК 341

Андрущенко К. А.
здобувач кафедри міжнародного права,
Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), savytska_katia@ukr.net

КОНЦЕПЦІЯ “MARGIN OF APPRECIATION” ТА РЕФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

На основі опрацювання відповідної наукової літератури, автор статті досліджує новели за Протоколом № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Аналізуються позитивні тенденції, які спостерігаються з втіленням положень Протоколу № 14 в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. Також звертається увага на суттєві недоліки, які впливають із нововведень вказаного Протоколу. Розкривається питання, як реформування Суду впливає на ефективність його роботи, включаючи застосування концепції “margin of appreciation”. Автор дотримується думки, що потрібен пошук шляхів для посилення ефективності умов прийнятності заяв Судом та можливої одіальності запровадження нових умов задля підвищення дієвості конвенційного механізму.

Ключові слова: Реформування Європейського суду з прав людини, Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., концепція “margin of appreciation”, свобода розсуду держав.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) виступає центральним елементом системи права Ради Європи. За час її існування вона доповнилася 14-ма протоколами, які, будучи її невід’ємною складовою частиною, розширили каталог гарантованих прав та удосконалили її контрольний механізм [2, с. 99].

При написанні цієї роботи автор користувалася науковими працями таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук, М. А. Дамірлі, М. В. Мазур, В. В. Кострицький, С. Р. Тагієв, С. О. Беніцький, О. Д. Святоцький, О. М. Давиденко, Д. Шпільман та інших.

Завданням даної статті є дослідження нововведень за Протоколом № 14 до Конвенції та їхній вплив на використання концепції свободи розсуду в діяльності Європейського суду з прав людини (далі – Суду).

Заснування Суду, основні положення, які регулюють його діяльність, та його структура передбачені Конвенцією 1950 р. Суд діяв сесійно, але став постійним, а Європейська комісія з прав людини припинила свою діяльність із вступом в чинність 1 листопада 1998 р. Про-

токолу № 11 до ЄКПЛ, за яким було реформовано систему контролю за дотриманням Конвенції.

Наступні зміни в порядок діяльності Суду було внесено Протоколом № 14 до Конвенції, який набрав чинності 1 червня 2010 р., відповідно до якого судді обираються на 9 років без права переобрання та вводиться можливість одноособового засідання Суду. Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів [10, с. 292].

Учасники Європейської наглядової конференції з прав людини, яка відбулася 3–4 листопада 2000 р. в Римі з нагоди п’ятдесятої річниці підписання Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, заявили, що “ефективність системи Конвенції ... є спірною” через “складнощі, з якими стикається Суд у зв’язку з постійно зростаючою кількістю заяв” [13].

Зважаючи на це, у лютому 2001 р. заступники міністрів створили робочу групу, завданням якої був пошук шляхів підвищення ефективності Європейського суду з прав людини. Під час дискусій, що виникали з приводу реформування конвенційного механізму, висловлювалося багато різноманітних пропозицій. Зрештою, 13 травня 2004 р. було підготовлено текст Протоколу № 14, який, на відмінну від Протоколу № 11, не вносить радикальних змін до механізму Конвенції: запропоновані зміни стосуються більше функціонування, ніж структури системи. Вони мають на меті надати судові процесуальні інструменти та гнучкість, необхідні для своєчасного розгляду скарги, що дозволить Суду зосередитися на найважливіших справах, які потребують всебічного вивчення. Протокол № 14 до Конвенції вносить такі основні новели:

– Підвищуються фільтраційні повноваження Суду (судді, що засідають одноособово, наділяються правом визнавати заяву неприйнятною);

– Запроваджується новий критерій прийнятності – завдання істотної шкоди заявникові;

– Запроваджуються заходи для роботи з однотипними справами (передбачено спрощену процедуру розгляду справ, що підпадають під міцно усталене прецедентне право) [6, с. 30–31].

Верховна Рада України ратифікувала Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції, 9 лютого 2006 р. Для України він набрав чинності 1 червня 2010 р. [8].

Стаття 15 Конвенції визначає кілька положень, відступ від яких за жодних, навіть виключних обставин, не є можливим. Положення ст. 3 є одними з тих, які підпадають під таке абсолютно непорушне правило. Абсолютність заборони катування також підкреслює Суд, зазначаючи: “Навіть за наявності найбільш скрутних обставин, якими є боротьба проти організованого тероризму або злочинності, Конвенція абсолютно чітко забороняє катування чи нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або покарання. На відміну від більшості основних положень Конвенції та її Протоколів, стаття 3 не передбачає жодних винятків, і можливість відступу від її вимог не дозволяються статтею 15 навіть у разі суспільної небезпеки, яка ставить під загрозу життя нації”.